

Archeologienota
Elewijt (Zemst) – Waversebaan 114

Liesbeth Claessens en Ruth Ferket

Temse
2017

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2017/12.807/85

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	6
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	6
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	7
2.3.3	Werkwijze	9
2.4	Assessmentrapport	9
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	9
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	15
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	19
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	23
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	23
3	Samenvatting.....	25
4	Bibliografie	26
4.1	Publicaties	26
4.2	Websites	26
5	Bijlagen	27
5.1	Archeologische periodes	27
5.2	Plannenlijst	27
5.3	Fotolijst.....	27

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een verkavelingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2017E201

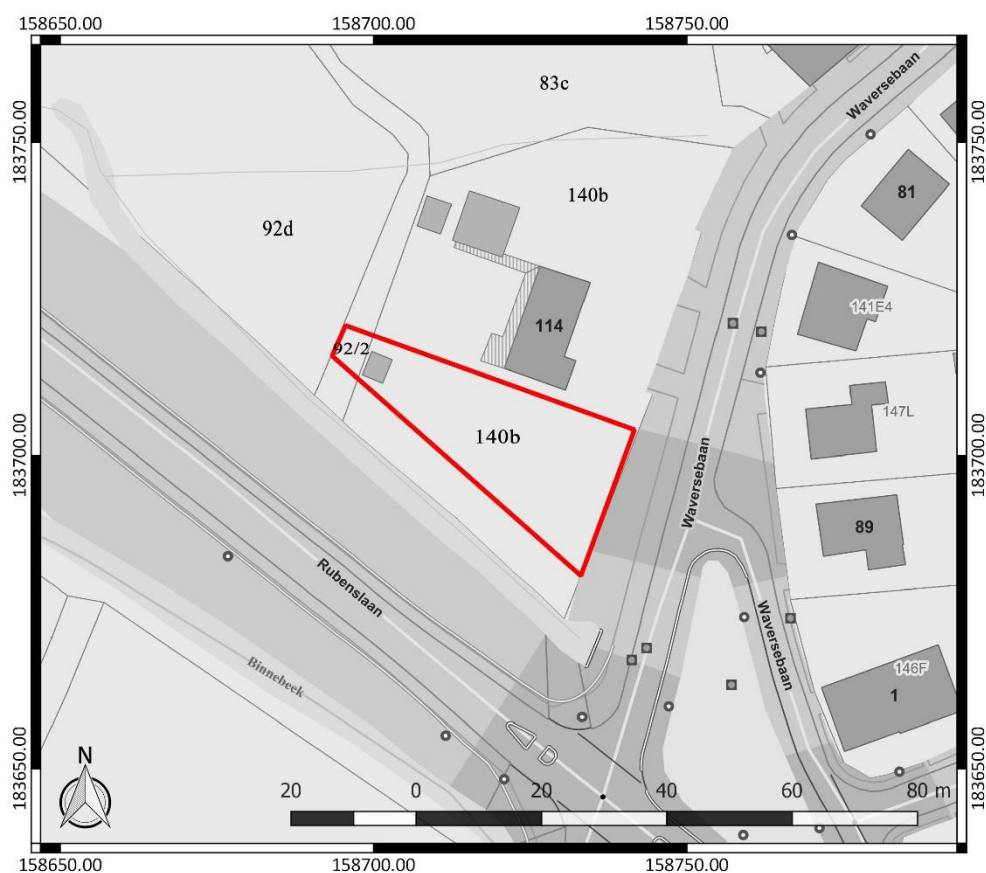
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Vlaams-Brabant, Zemst, Elewijt, Waversebaan 114, Waversebaan.

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 158696, 183721
- 158742, 183704
- 158733, 183681
- 158693, 183716

Kadastraal plan:

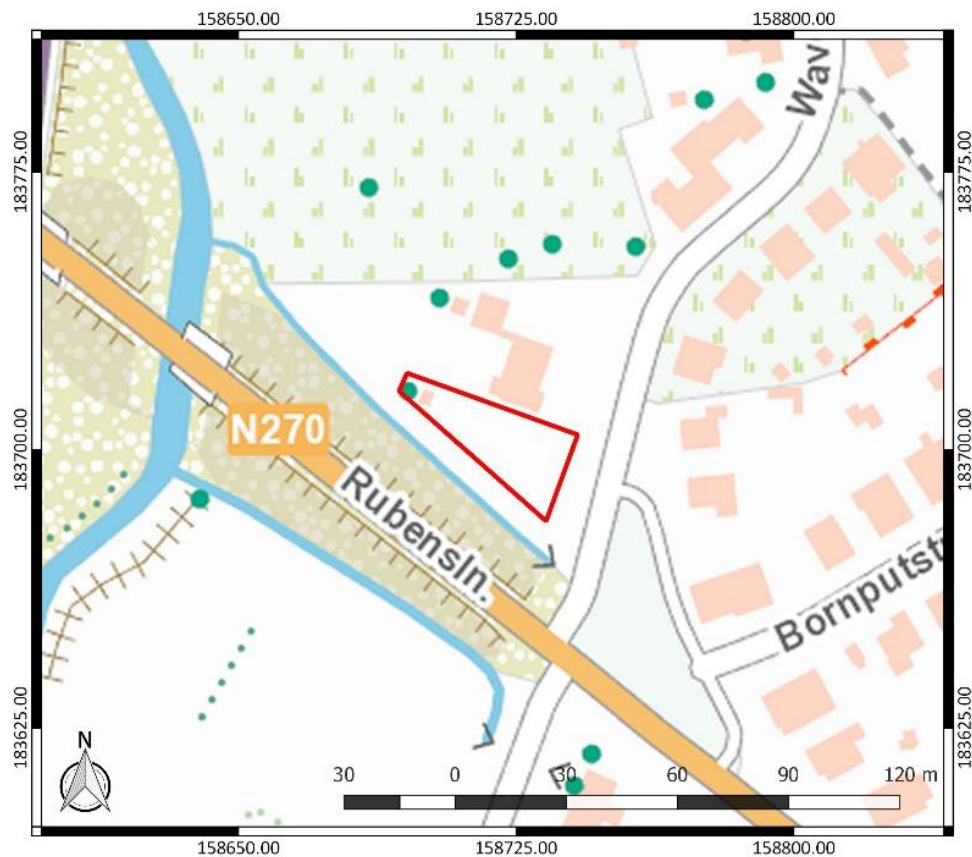

Figuur 1: Kadastraalplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Zemst, Elewijt, Afdeling 4, sectie E, nummers 140b (partim), 92/2 (partim)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 769 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 6/06/2017 – 22/06/2017

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, ijzertijd, Romeinse tijd, Merovingische periode, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, grasland

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Niet van toepassing.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een verkaveling gerealiseerd worden, bestaande uit de afsplitsing van één lot voor een eengezinswoning (Figuur 3). De aanleg van een woning betekent vermoedelijk een verstoring van ca. 80 cm diepte. De woning mag echter onderkelderd worden. Dit betekent plaatselijk een grotere verstoringsdiepte. De locatie van bijvoorbeeld vorstranden, regenwaterputten en huisaansluitingen, die de verstoringsdiepte van de eengezinswoning overschrijden, liggen in het kader van de verkaveling nog niet vast. Ook zijn er indirecte factoren zoals compactie bij de werfingrepen, die een invloed op het aanwezige bodemarchief hebben.

Verkavelingsontwerp

Figuur 3: Verkavelingsplan (Buro Van Eyken)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferentieerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Villaretkaart (1745-1748), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778) en de Atlas der Buurtwegen (1841) worden drie momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

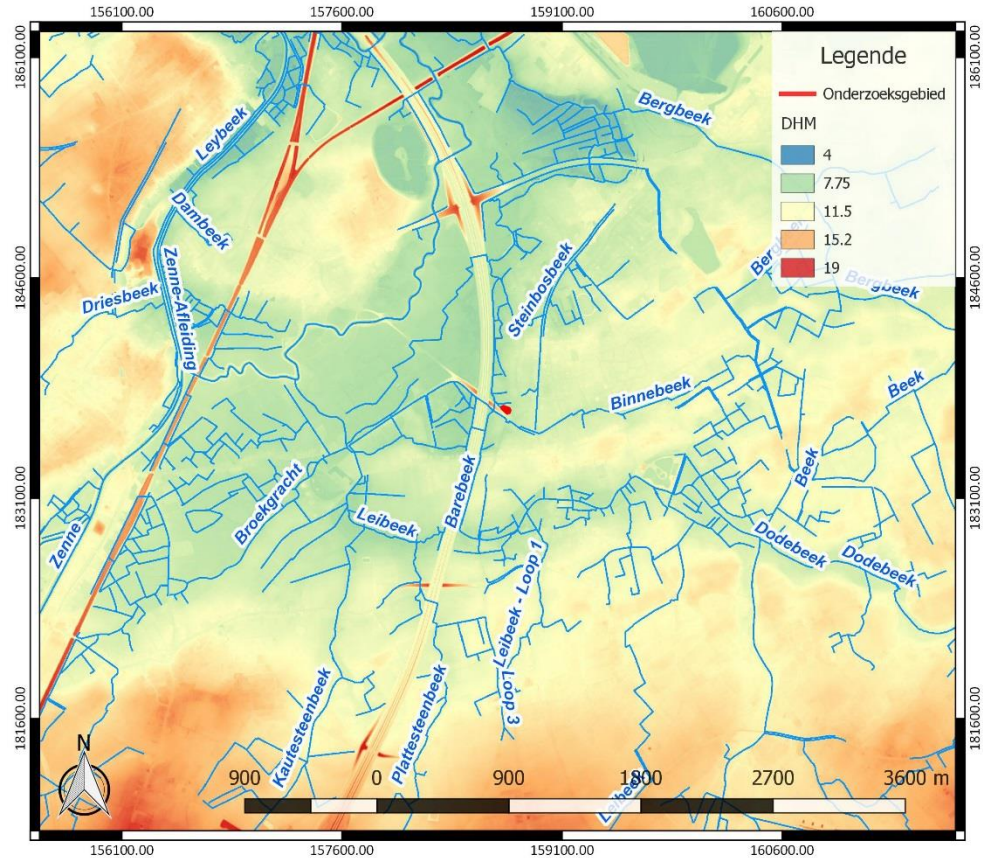
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

Het onderzoeksgebied is gelegen ten westen van het centrum van Elewijt, tussen de Waversebaan in het oosten en de Rubenslaan in het zuidwesten (Figuur 4). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden en bufferzones. Hydrografisch behoort het tot het Dijlebekken. Het gebied is gelegen tussen de Barebeek in het westen en de Binnebeek in het zuiden en wordt begrensd door twee naamloze waterlopen die uitkomen in de Barebeek (Figuur 5).

Figuur 4: Luchtfoto van 2016 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 5: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied en Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 6: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

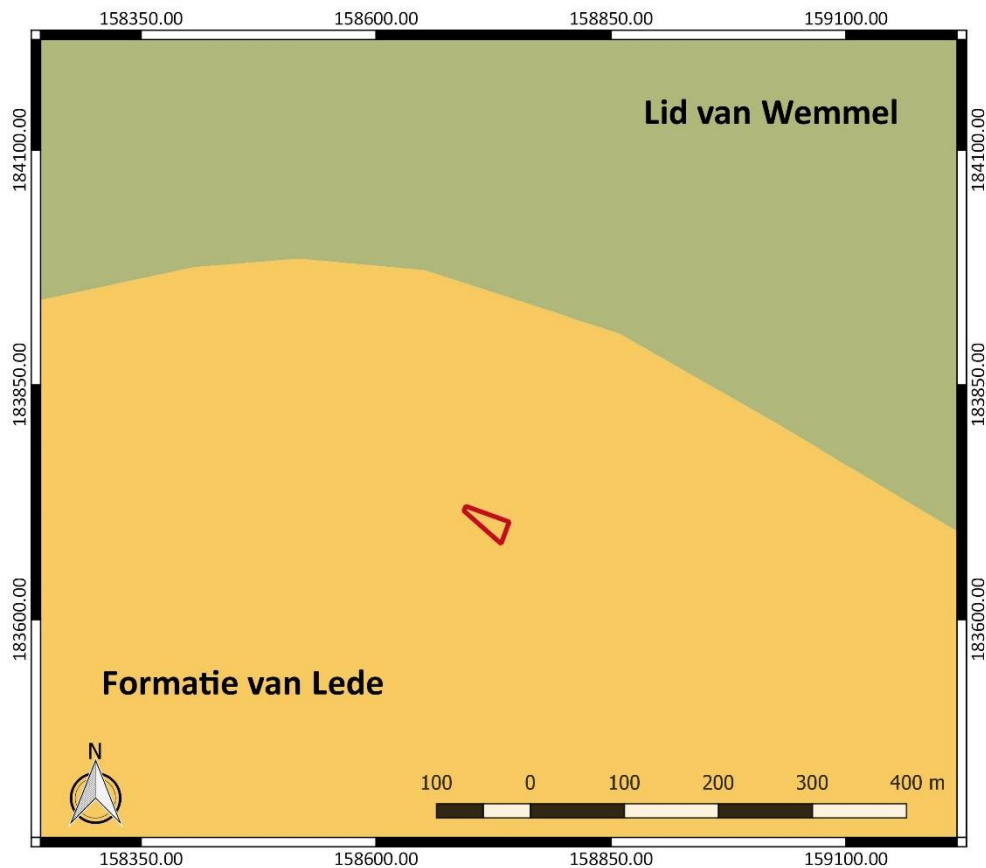
Figuur 7: Hoogteverloop van noordwest naar zuidoost (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch situeert Elewijt zich in de streek van Mechelen, waar het landschap bepaald wordt door talrijke waterlopen, waaronder de Schelde, de Dender, de Rupel, de Nete, de Zenne en de Dijle. Elewijt bevindt zich in het stroomgebied van de Zenne. De laagste vlakten van het gebied liggen in de Rupelvallei en de Scheldepolders, met een hoogte van beneden de 1 m tot 2 m TAW. De vlakten van de Dender en de Dijle liggen met 3 m iets hoger. De valleigronen van de Zenne hebben dan weer een gemiddelde hoogte van 6 m.³ Het terrein is te situeren in de vallei van de Barebeek (Figuur 5). Het onderzoeksgebied ligt op een hoogte van 9,0 tot 9,6 m TAW. Ten oosten van het terrein bevindt zich een hoger gelegen gebied en ten westen een lager gelegen gebied (Figuur 7).

De tertiaire ondergrond (Figuur 8) bestaat uit de Formatie van Lede. Deze wordt gekenmerkt door lichtgrijs fijn zand, met soms kalksteenbanken, die kalkhoudend en fossielhoudend (met *Nummulites variolarius*) zijn. Verder is de ondergrond soms glauconiethoudend en bevat die basisgrind. Ten noorden wordt het lid van Wemmel aangegeven, gekenmerkt door grijs tot groen fijn zand, dat kleioudend en glauconiethoudend is en een basisgordel met *Nummulites wemmensis* bevat.⁴

³ Bogemans 1996, 3-4, 6

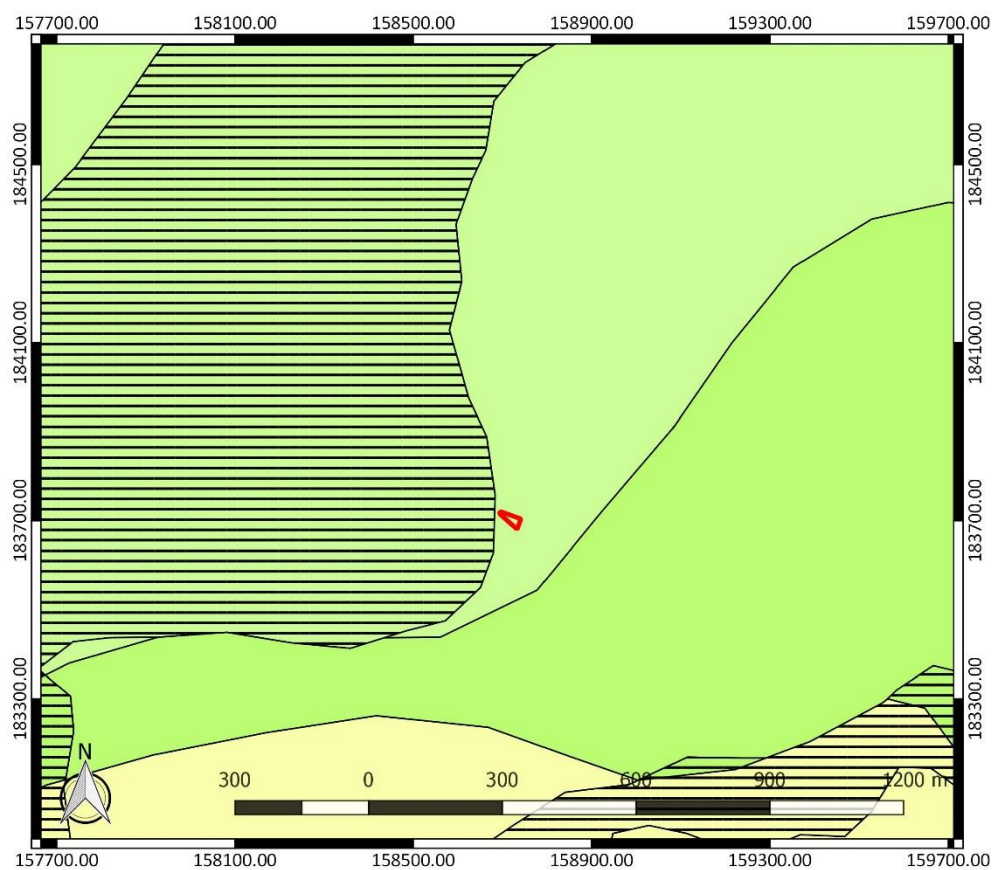
⁴ www.geopunt.be/kaart

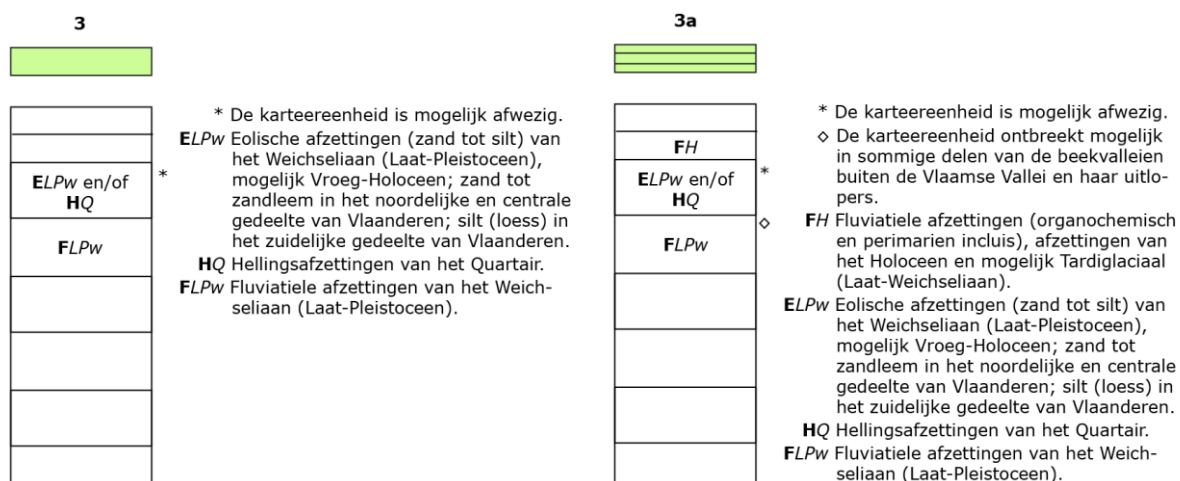
Figuur 8: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De quartairgeologische kaart (Figuur 9) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingsafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen). Ten westen van het onderzoeksgebied zijn er ook fluviatiele afzettingen, afzettingen van het Holoceen en mogelijk het Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) terug te vinden boven deze oudere afzettingen. Hier situeert zich onder meer de vallei van de Barebeek. Ten oosten en zuiden van het onderzoeksgebied zijn er tevens fluviatiele afzettingen van het Saaliaan (Midden-Pleistoceen) onder de eerstgenoemde afzettingen te vinden.⁵

⁵ www.geopunt.be/kaart

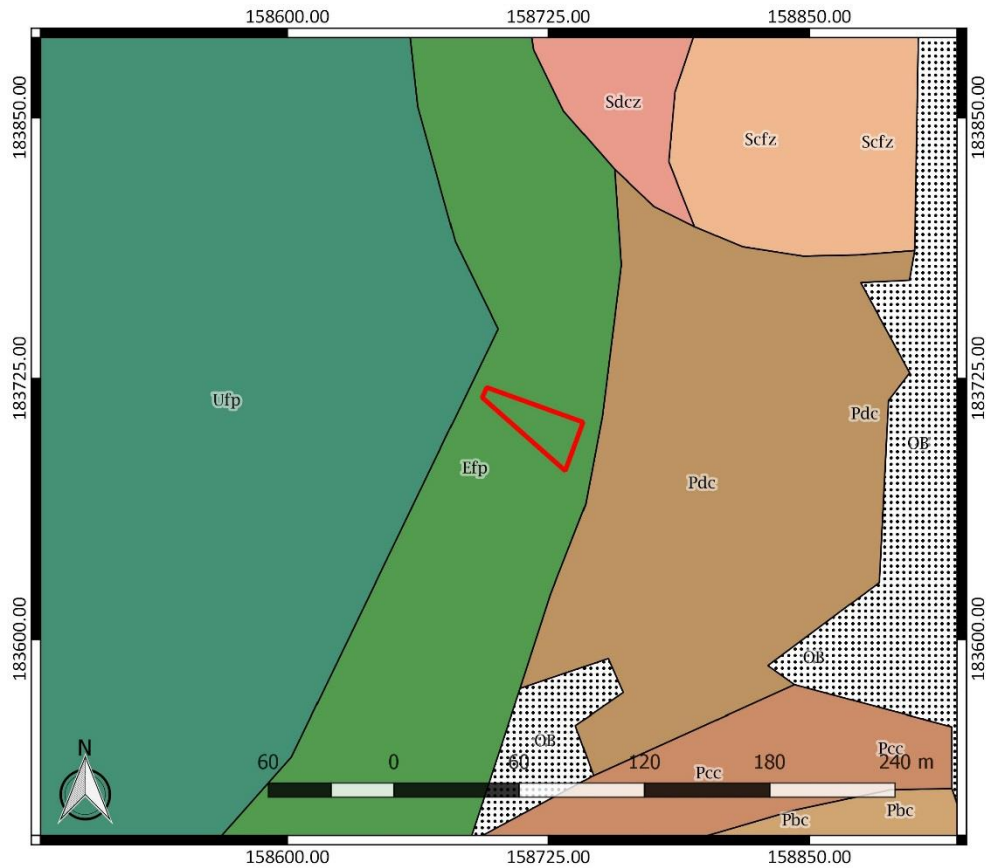

Figuur 9: Quartaargeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

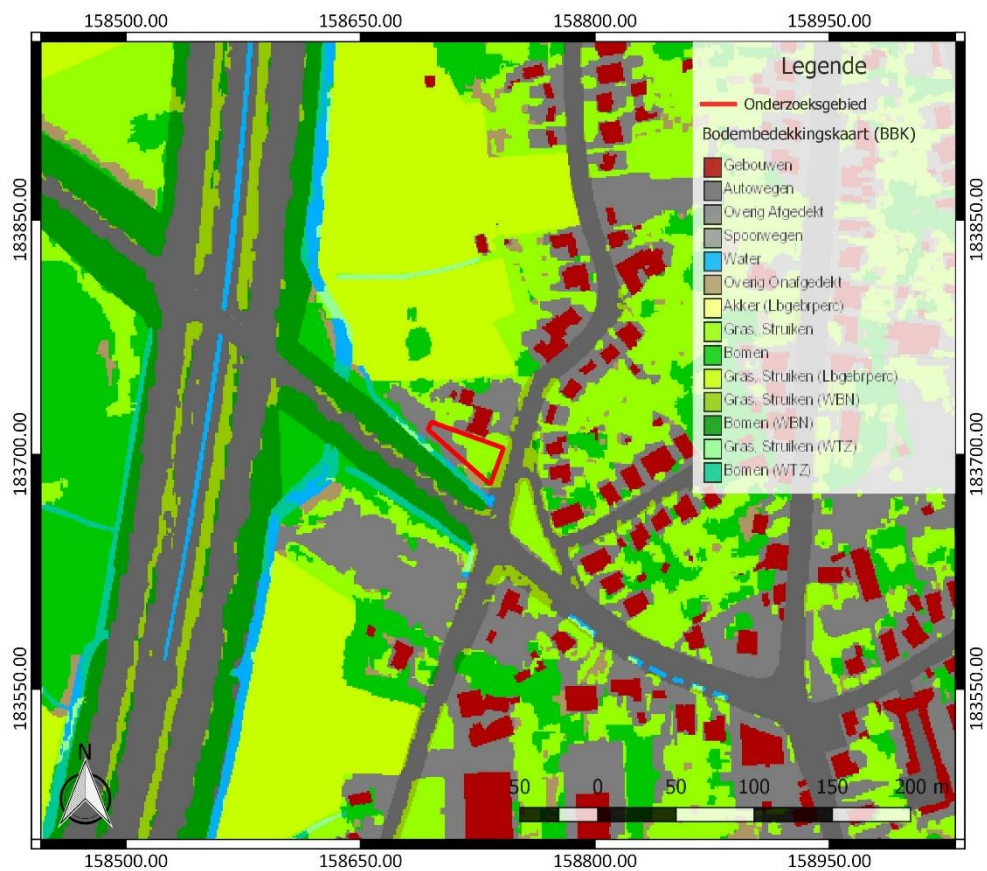

Figuur 10: Legende bij de quartaargeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 11) toont dat in het onderzoeksgebied een zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel (Efp) te verwachten is, die zich verder ten noorden en ten zuiden van het onderzoeksgebied uitstrekt. Het gaat wellicht om alluviale afzettingen van de Barebeek. Ten oosten van het terrein treffen we een matig natte, licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Pdc) aan. Ten westen wordt een zeer sterk gleyige zware kleibodem zonder profiel (Ufp) aangegeven. De variaties in de bodem, getoond door de bodemkaart, zijn overeen te stemmen met de gegevens van het digitale hoogtemodel (zie hoger).

Figuur 11: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

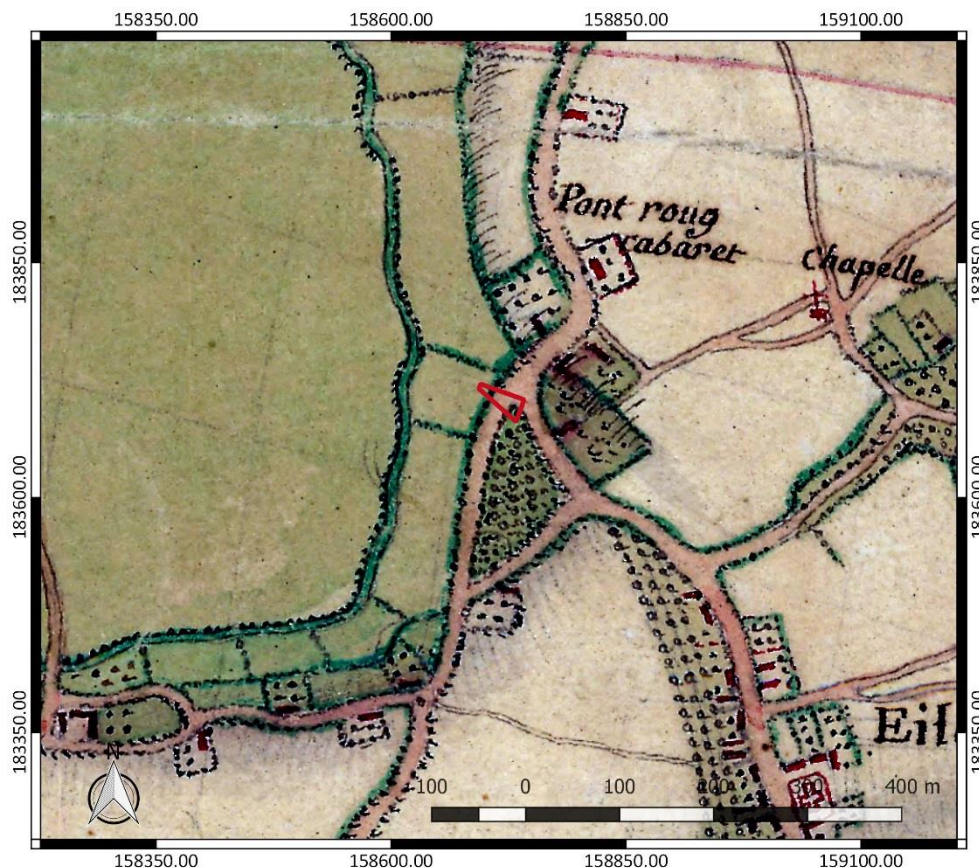
Figuur 12: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Het onderzoeksgebied wordt volgens de bodemgebruiksaan kaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 12). Dit beeld komt overeen met wat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 4).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Elewijt is in de eerste plaats gekend om zijn Gallo-Romeinse vicus. Ook zijn er vondsten gekend uit de steentijd, de metaaltijden en de vroege middeleeuwen. Deze komen aan bod in het volgende hoofdstuk. In dit hoofdstuk beperken we ons tot de recentere geschiedenis, van de late middeleeuwen tot heden.

Elewijt werd in de late middeleeuwen tot nieuwste tijd meerdere malen getroffen door rampen. In 1488-1489 werd Elewijt in brand gestoken en verwoest, waardoor hongersnood uitbrak. Op het einde van de 16de eeuw hielden de beeldenstormers er lelijk huis. Ondertussen was Elewijt bekend geworden als bedevaartsoord waar men de heilige Hubertus aanriep tot bescherming tegen razernij bij mens en dier. In de 19de eeuw daalde de belangstelling, mede door de uitvinding van een vaccin tegen hondsdolheid.⁶

Figuur 13: Villaretkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Villaretkaart, genoemd naar Jean Villaret, ingenieur-geograaf bij het Franse hof en één van de makers (1745-48), bevindt het onderzoeksgebied zich op een weg. Wellicht is er een foutenmarge in het georefereren van de kaart. Het onderzoeksgebied bevond zich in realiteit wellicht ten westen van deze weg, die overeenkomt met de huidige Waversebaan. De kaart toont dat het terrein in gebruik is als grasland (Figuur 13).

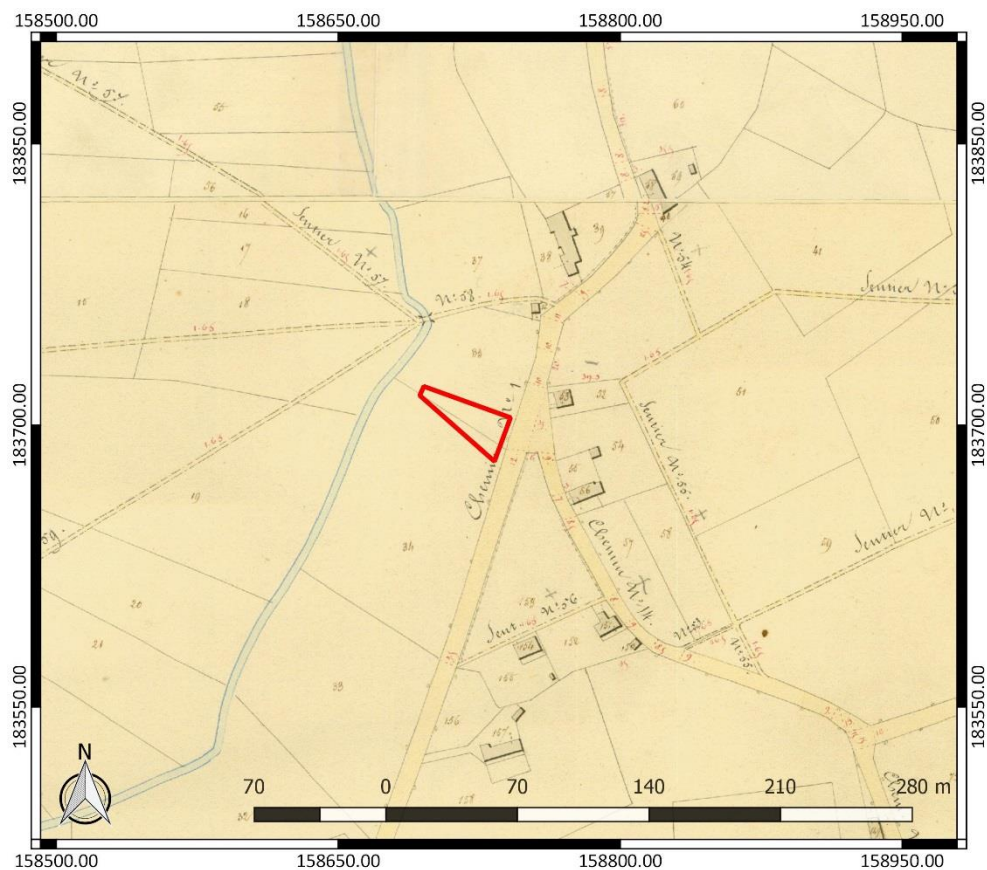
⁶ <http://www.zemst.be/eCache/DEF/4/867.html> en <http://www.khshelewijt.be/geschiedenis/index.html>

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778) is ook te zien dat het onderzoeksgebied in gebruik is als grasland. Ook deze kaart is fout gegeorefereneerd, waardoor het onderzoeksgebied ook hier op de weg gesitueerd wordt in plaats van erlangs. Ten zuidoosten van het terrein bevindt zich de historische dorpskern van Elewijt (Figuur 14).

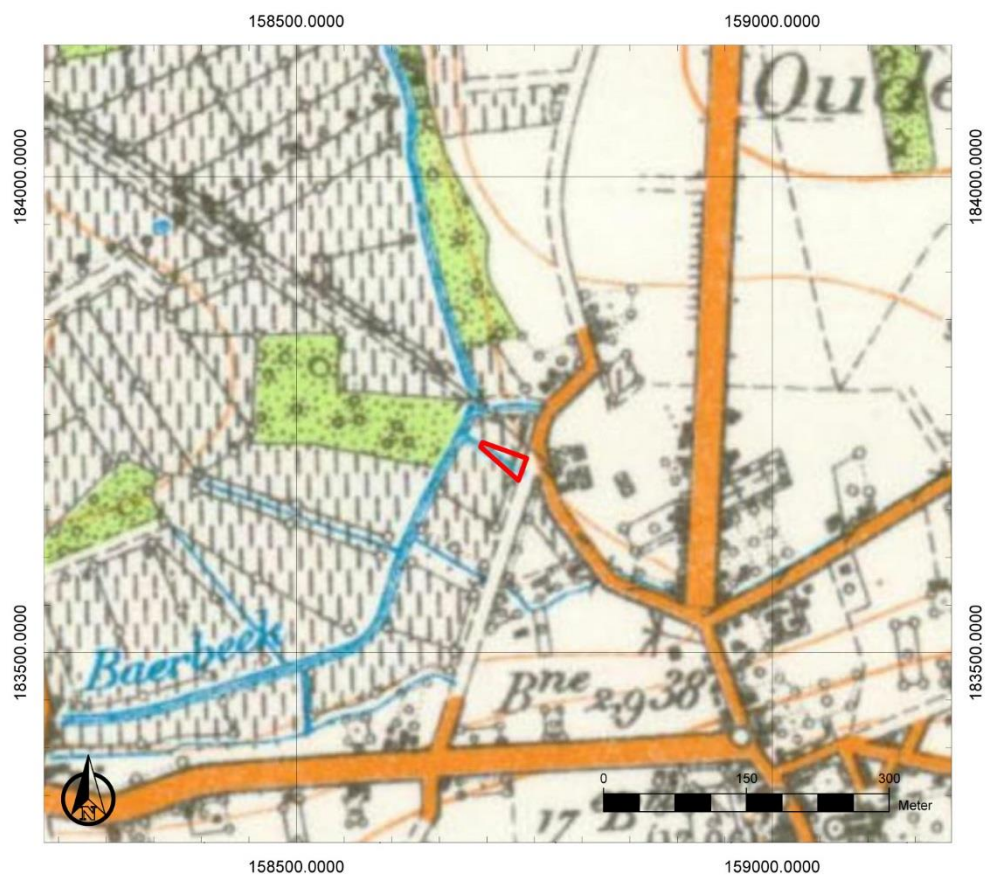

Figuur 14: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

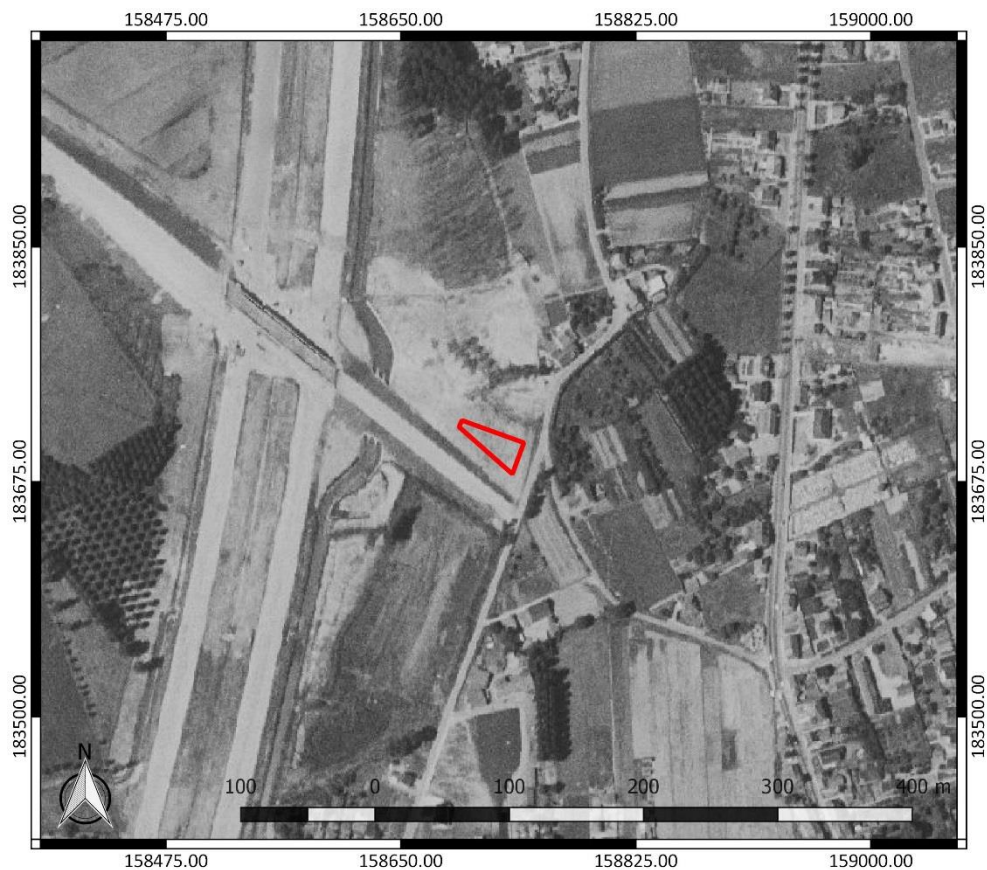
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is het onderzoeksgebied wel correct gesitueerd langs de weg. De percelering lijkt al sterk op de huidige situatie (Figuur 15). Een topografische kaart uit 1932-1949 (Figuur 16) geeft aan dat het gebied in de loop van de 19de eeuw en de eerste helft van de 20ste eeuw weinig veranderd is. Op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 17) is de aanleg te zien van de Rubenslaan ten zuidwesten van het onderzoeksgebied en de E19 ten westen. De luchtfoto lijkt aan te geven dat het onderzoeksgebied daarbij als werfzone gebruikt is. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 18) toont dat de bebouwing in de omgeving van het onderzoeksgebied uitgebreid is.

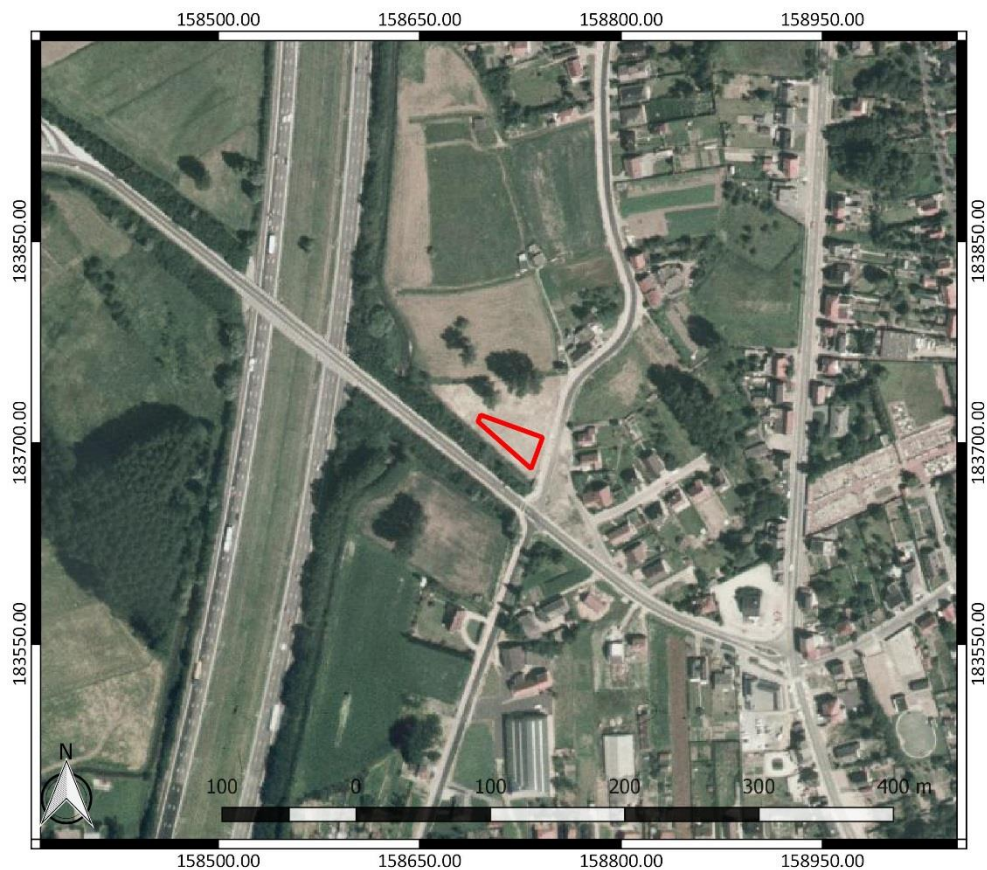
Figuur 15: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 16: Topografische kaart uit 1932-1949 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 17: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 18: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

2.4.3.1 Steentijd en metaaltijden

De oudste sporen te Elewijt dateren volgens Mariën uit het neolithicum. In 1955 groef Claes op perceel E 241 een “haardkom”, gevuld met houtskool, werktuigen in silex en zand, op (CAI 4768). Volgens Clist kon deze kuil evenzeer uit de vroege bronstijd dateren. In een naburige kuil zouden twee scherven uit de La Tène periode gevonden zijn. Bij opgravingen vond Stroobant, in 1951, op perceel E 246b, een 20-tal aardewerkfragmenten. Tevens trof hij hier een afslag van een gepolijste bijl aan. Clist dateerde dit ensemble in de late bronstijd. Volgens hem behoorde deze vondst tot de NW-groep van de Urnenveldcultuur.⁷

Tussen 1870 en 1872 kwamen er op de plaats Zwijnbeer ongeveer 256 asurnen tevoorschijn. Aanvankelijk dacht Van Dessel dat het om het Gallo-Romeins grafveld ging. Later kwam hij van deze hypothese terug en sprak hij van een “Germano-Belgische” necropool. Bij de opgraving in de 19de eeuw vielen alle urnen uit elkaar zodat deze vondsten niet meer bestudeerd kunnen worden. Sevenants is van mening dat op deze plaats het urnenveld van de Urnenveldcultuur uit de late bronstijd aangesneden werd. Voor 1845 meldde ook Galesloot de vondst van verschillende asurnen rondom de Stadswijenberg. Mogelijk behoorden ze tot hetzelfde grafveld. Alle mogelijke vondsten uit de Urnenveldcultuur waren aangetroffen op een kleine, zanderige heuvel, gelegen op een hoogte van 10 m.⁸

Met betrekking tot de ijzertijd is de vondst van een rechtlijnige spitsgracht te vermelden. Volgens Mertens was deze gracht een overblijfsel van een Augusteïsch legerkamp. Clist is echter van mening dat deze gracht deel uitmaakte van een inheemse nederzetting uit de La Tène IIIb periode. Niets sluit trouwens uit dat de gracht pas dateert uit een overgangsperiode en niet uit de late La Tène periode zelf.⁹ Onderzoek uit 2008 bracht net ten noorden van de vicus bewoningssporen aan het licht die dateren uit de late ijzertijd tot vroeg-Romeinse periode.¹⁰ De vondsten uit 2008 maken duidelijk dat er in de late ijzertijd reeds bewoning was in Elewijt. De spitsgracht kan dan mogelijk in deze overgangsperiode te situeren zijn.

2.4.3.2 Romeinse periode

De vicus van Elewijt ontstond vermoedelijk in de Laat-Augusteïsche of Vroeg-Tiberische periode. Veel over het ontstaan van de nederzetting is nog onduidelijk. Mertens interpreteerde een lange spitsgracht als de resten van een Augusteïsch kamp. Hierover bestaat echter heel wat onzekerheid. Andere auteurs menen dat een late La Tène occupatie de Gallo-Romeinse bewoning vooraf ging, maar ook hiervoor zijn momenteel nog maar weinig aanwijzingen bekend. In de 1ste eeuw na Chr. groeide de vicus uit tot een belangrijk centrum voor de omgeving. De eerste bloeiperiode van Elewijt kan gesitueerd worden op het einde van de 1ste eeuw na Chr. Uit die periode kennen we enkele gebouwen in houtbouw en een mogelijke metaalnijverheid.¹¹

Na een korte periode van achteruitgang in het begin van de 2de eeuw na Chr., kende de nederzetting een nieuwe bloei. Een afbakening werd voorgesteld door Mertens in de jaren 1950, op basis van de toenmalige stand van zaken, maar kan door recenter onderzoek ruimer afgebakend worden, zoals door Meylemans wordt voorgesteld. Tijdens de tweede helft van de 2de eeuw maakten houten gebouwen plaats voor stenen constructies. De gebouwen werden opgericht langs een noord-zuidlijn. Opmerkelijk zijn de vele waterputten in Elewijt. Deze vaststellingen getuigen dat de nederzetting een economisch centrum was voor het grensgebied tussen het huidige Vlaams-Brabant

⁷ Magerman 2005, 105-106

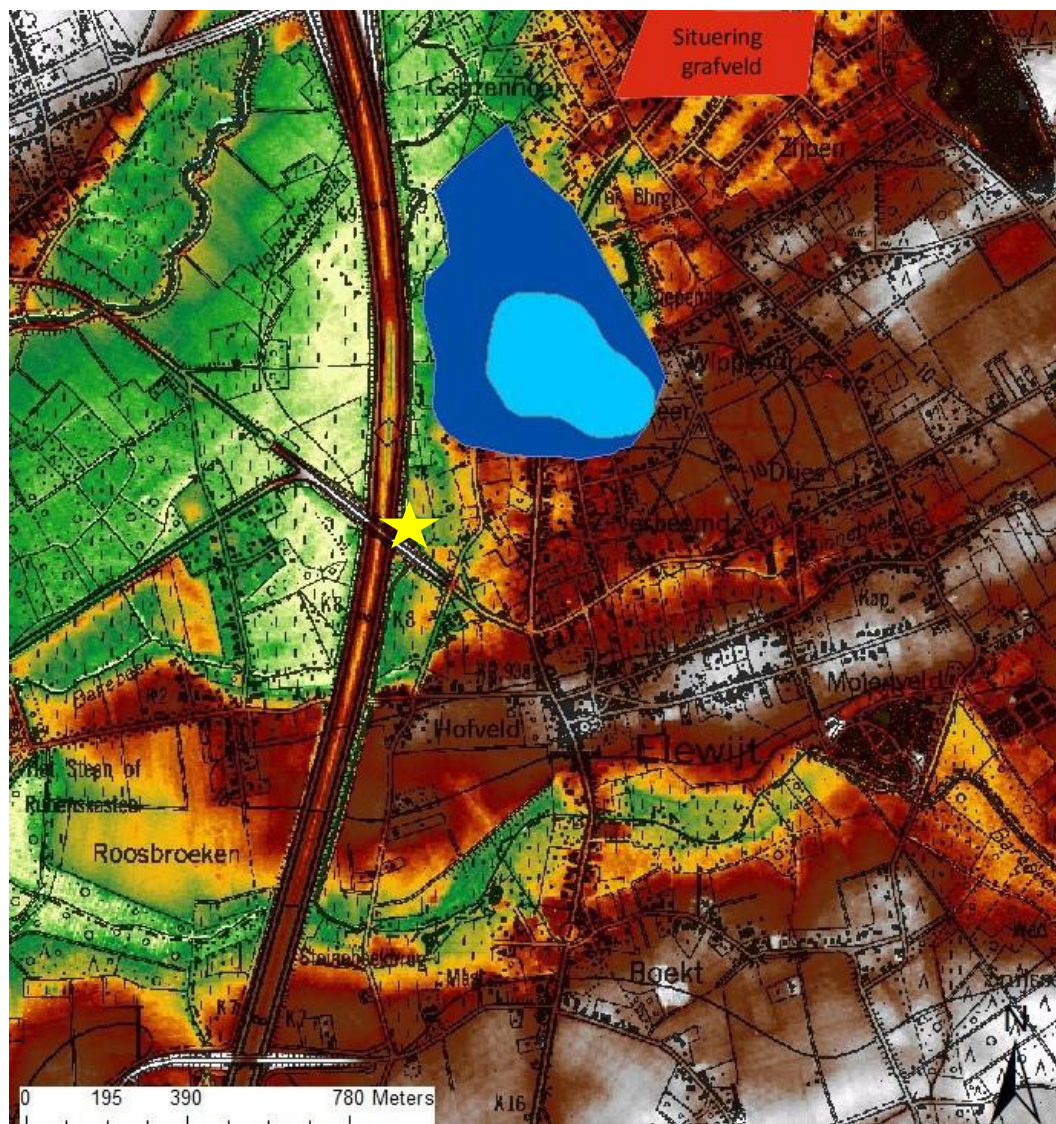
⁸ Magerman 2005, 105-106

⁹ Magerman 2005, 106; Mertens 1954, 26-27, 59

¹⁰ Pauwels 2008, 11-13

¹¹ Magerman 2005, 107

en de Kempen, dat overeenstemt met het grensgebied van de Civitas Nerviorum en de Civitas Tungrorum.¹²

Figuur 19: Voorstel tot afbakening van de Romeinse vicus door resp. Mertens (lichtblauwe polygoon) en Meylemans (donkerblauwe polygoon), achtergrond DHM Vlaanderen. © AGIV (Pauwels in voorbereiding, 6, fig. 4). De ster duidt de locatie van het onderzoeksgebied aan.

Op basis van negatieve gegevens uit proefsleuvenonderzoeken aan de Binnebeek zou men de zuidelijke grens van de vicus mogen trekken bij de Binnebeek. Er dient echter enige voorzichtigheid aan de dag gelegd te worden. Op basis van negatieve resultaten van onderzoek aan de Solariumlaan zou men de noordelijke rand van de nederzetting ten zuiden van de Barebeek kunnen leggen. Onderzoek aan de Broekstraat toont aan dat zelfs zwaar verstoorde terreinen nog wel Romeinse nederzettingssporen kunnen bevatten.¹³

Bij de inval van de Chauken, op het einde van de 2de eeuw na Chr. werd Elewijt niet gespaard. De ganze nederzetting ging volgens Mertens in vlammen op. Dit is gebaseerd op de vaststelling van

¹² Magerman 2005, 107; Mertens 1954, 59-60

¹³ Pauwels in voorbereiding, 16

sporen met een houtskoolrijke vulling en van houtskoolrijke lagen.¹⁴ Daarna werd in het begin van de 3de eeuw een nieuwe, grote steenbouw opgericht, waarvan de oriëntatie afwijkt van de vroegere. Dit gebouw werd evenals de andere gebouwen uit deze periode volgens een noordwest-zuidoost oriëntatie opgetrokken. Deze oriëntatie komt overeen met het tracé van de baan Elewijt-Tienen-Tongeren. In deze laatste periode werd tevens een goed geplaveide straat doorheen de nederzetting aangelegd. Nieuwe huizen, allen voorzien van een waterput, rezen langs deze nieuwe straat op. De doden werden in de midden-Romeinse periode begraven in necropolen aan de rand van de nederzetting¹⁵ (CAI 4662, Fig. 11).

Het is nog onduidelijk hoe en wanneer het Gallo-Romeinse Elewijt ophield te bestaan. Munten uit de periode na Postumus zijn slechts zwak vertegenwoordigd. Uit het begin van de 3de eeuw stamt een grote steenbouw. De nederzetting was na 275 na Chr. duidelijk over haar hoogtepunt heen. Uit de 4de eeuw zijn enkele munten en een late terra sigillata-scherf gekend. Gebouwsporen uit deze periode zijn nog niet aangetroffen. Er bestaat dus nog veel onduidelijkheid over de late bewoningsfase. Onze kennis is zelfs zo beperkt dat we de vraag moeten stellen of er wel nog bewoning was in deze periode.¹⁶

2.4.3.3 Vroege middeleeuwen

In het gebied van de vicus werden enkele Merovingische sporen aangetroffen. Ook ten noorden van de vicus werd een Merovingische pot gevonden. De sporen zijn echter te fragmentair om van een Merovingische bewoning te spreken. In de ruimere omgeving van Elewijt zijn wel verschillende Merovingische grafvelden gekend. Het is dan ook niet onwaarschijnlijk dat er ook in Elewijt een Merovingische aanwezigheid was. De huidige stand van het onderzoek laat echter niet toe hier verdere uitspraken over te doen.¹⁷

2.4.3.4 De Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 20). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties gesitueerd ter hoogte van een gelijkaardige landschappelijke situatie, worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Ten oosten van het onderzoeksgebied zijn tijdens onderzoek aan de Tervuursesteenweg (CAI ID 160446 en CAI ID 210118) sporen uit de ijzertijd en de Romeinse tijd aangetroffen. Uit de midden-Romeinse tijd werden sporen van de vicus gevonden. Het gaat om greppels, kuilen, paalsporen en een waterkuil. Uit de laat-Romeinse tijd werden houtskoolrijke kuilen opgegraven. Ook werden er perceelsgreppels uit de late middeleeuwen gevonden.¹⁸ Aan de hand van metaaldetectie zijn er vlak bij het onderzoeksgebied munten uit de midden-Romeinse tijd aangetroffen op vindplaatsen CAI ID 1787, 1793 en 164864 (vlak naast CAI ID 1787).¹⁹

¹⁴ Mertens 1954, 44-56, 60-61

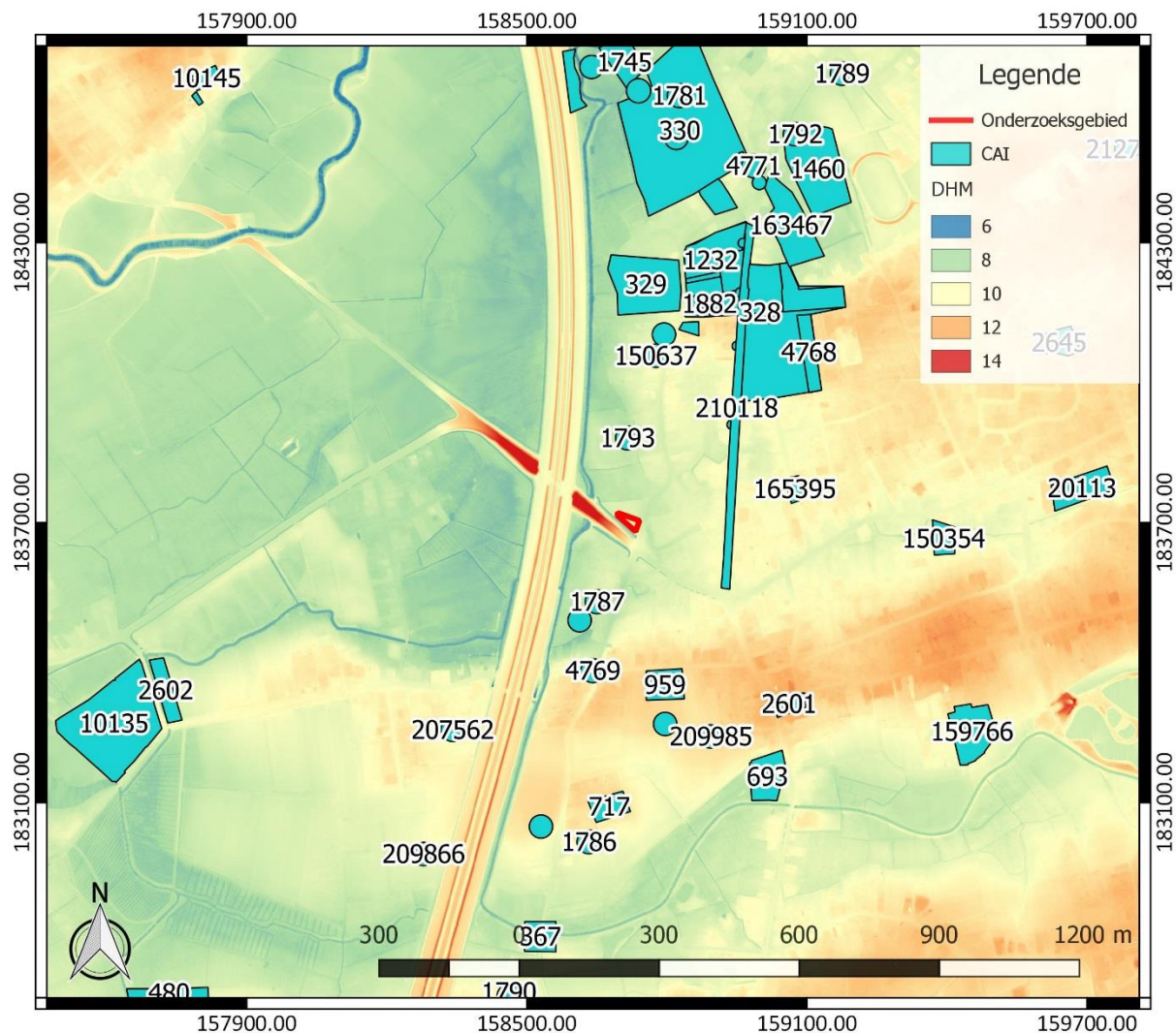
¹⁵ Magerman 2005, 107-108; Mertens 1954, 56, 60-61

¹⁶ Magerman 2005, 107; Mertens 1954, 61

¹⁷ Magerman 2005, 106

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 210118, Tervuursesteenweg; CAI ID 160445, Tervuursesteenweg: ter hoogte van nr. 668; CAI ID 160446, Tervuursesteenweg: ter hoogte van nr. 688 (geraadpleegd op 12 juni 2017). Zie ook: Reyns/Derieuw/Bruggeman, 2012.

¹⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 1787, Driesenburg I; CAI ID 1793, Klein Veldeken; CAI ID 164864, Driesenbrug II (geraadpleegd op 9 juni 2017)

Figuur 20: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerendergoed.be/>), weergegeven op het DHM

Ten noordoosten van het onderzoeksgebied bevinden zich verschillende vondstlocaties ter hoogte van de vicus (zie ook hoger). Zoals reeds vastgesteld kon worden, is het onderzoeksgebied buiten de afbakening van de vicus van Elewijt gesitueerd. De algemene geschiedenis van de vicus werd hierboven reeds in grote lijnen geschetst. Daarom zullen we hier niet ingaan op de verschillende afzonderlijke vondstlocaties.

We bespreken verder enkel nog de vondstlocaties die een gelijkaardige landschappelijke ligging kennen, met name een lager gelegen terrein langs een waterloop. Uit de volle middeleeuwen is er een motte door middel van kaartstudie aangetroffen (CAI ID 10135). Later werd kasteel het Steen op deze locatie gebouwd.²⁰ Hier vlakbij bevindt zich een 17de-eeuwse watermolen (CAI ID 2602).²¹ CAI ID 693 is de locatie van een site met walgracht uit de late middeleeuwen.²² CAI ID 150354 geeft de locatie aan van de resten van een verdwenen hoeve uit de 18de eeuw.²³

²⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150354, Witloofstraat (geraadpleegd op 12 juni 2017)

²¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 2602, Watermolen van Elewijt (geraadpleegd op 12 juni 2017)

²² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 693, Slotje (geraadpleegd op 12 juni 2017)

²³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 15034, Slotje (geraadpleegd op 12 juni 2017)

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?

Landschappelijk is het onderzoeksgebied te situeren in de vallei van de Barebeek. Omwille daarvan zijn alluviale afzettingen te verwachten. Dit wordt ook ondersteund door de bodemkaart, die ter hoogte van het onderzoeksgebied een zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel aangeeft. Omwille daarvan is het terrein lang in gebruik geweest als grasland. Gekende archeologische waarden in de omgeving helpen om het archeologisch potentieel van het terrein in te kunnen schatten. Vondsten uit de steentijd en uit de metaaltijden zijn gekend voor Elewijt, maar slechts in beperkte mate. Ze zijn voornamelijk ten noorden van het onderzoeksgebied te situeren. Voor de Romeinse periode konden we vaststellen dat het onderzoeksgebied op enige afstand buiten de contouren van de vicus gelegen is. Wel zijn in de omgeving Romeinse muntvondsten gekend. Hierbij moet misschien gedacht worden aan een relatie tussen de muntvondsten en de Barebeek, waarbij de munten geofferd werden.

Gekende archeologische waarden in de omgeving die te vinden zijn op een gelijkaardige landschappelijke locatie als het onderzoeksgebied, bestaan voornamelijk uit sites met walgracht, hoeves, een kasteel en een watermolen. Ze dateren uit de volle middeleeuwen, de late middeleeuwen en de nieuwe tijd. Met betrekking tot het archeologisch potentieel voor de nieuwe en de nieuwste tijd zijn historische kaarten en luchtfoto's relevanter. Ze komen aan bod in de volgende onderzoeksvraag.

De archeologische verwachting voor het onderzoeksgebied blijkt eerder laag en wordt verder gereduceerd door de erg kleine oppervlakte van het terrein, met name 769 m². Hoe kleiner het terrein, hoe kleiner de kans dat zich op het terrein een relevante archeologische vindplaats bevindt.

Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Historische kaarten en luchtfoto's geven aan dat het terrein in de nieuwe tijd tot heden steeds in gebruik geweest is als grasland. Dit geeft aan dat er geen grootschalige verstoringen te verwachten zijn binnen het onderzoeksgebied aan de hand van de gebruiksevolutie van het terrein tijdens de nieuwe en nieuwste tijd. Een luchtfoto uit 1971 lijkt wel aan te geven dat het terrein toen in gebruik geweest is als werfzone bij de aanleg van de E19 en de Rubenslaan. Omwille daarvan is de bovenzijde van het bodemarchief mogelijk geroerd en dient rekening gehouden te worden met een negatieve impact van compactie.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van een woning en de aanleg van huisaansluitingen. Van verschillende bodemingrepen ligt de precieze verstoringdiepte niet vast. Ook dient in acht genomen te worden dat de geplande werken compactie van de bodem zullen veroorzaken buiten de zones waar de eigenlijke werken voorzien worden. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied slechts een laag archeologisch potentieel kent. Het terrein bevindt zich in een beekvallei. Door de afzetting van alluviale klei kent het terrein erg natte bodemeigenschappen. Daarom is het reeds lang in gebruik als grasland. Op basis van de landschappelijke ligging, de historische kaarten en de gekende archeologische waarden in de omgeving blijkt het archeologisch potentieel van het terrein eerder laag. Er zijn enkel concrete aanwijzingen voor depotvondsten uit de Romeinse tijd in de omgeving van het onderzoeksgebied te vermelden. Het archeologisch potentieel wordt bijkomend verlaagd door de beperkte oppervlakte

van het onderzoeksgebied, dat met name slechts 769 m² beslaat. We kunnen besluiten dat het potentieel op kennisvermeerdering aan de hand van bijkomende archeologisch vooronderzoek te laag is om bijkomend onderzoek te rechtvaardigen. Daarom worden geen bijkomende archeologische maatregelen nodig geacht.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied slechts een laag archeologisch potentieel kent. Het terrein bevindt zich in een beekvallei. Door de afzetting van alluviale klei kent het terrein erg natte bodemeigenschappen. Daarom is het reeds lang in gebruik als grasland. Op basis van de landschappelijke ligging, de historische kaarten en de gekende archeologische waarden in de omgeving blijkt het archeologisch potentieel van het terrein eerder laag. Er zijn enkel concrete aanwijzingen voor depotvondsten uit de Romeinse tijd in de omgeving van het onderzoeksgebied te vermelden. Het archeologisch potentieel wordt bijkomend verlaagd door de beperkte oppervlakte van het onderzoeksgebied, dat met name slechts 769 m² beslaat. We kunnen besluiten dat het potentieel op kennisvermeerdering aan de hand van bijkomende archeologisch vooronderzoek te laag is om bijkomend onderzoek te rechtvaardigen. Daarom worden geen bijkomende archeologische maatregelen nodig geacht.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

Magerman, K., 2005. *De Vici. Een inventarisatie en functionele analyse van enkele zogenaamde vici in Vlaanderen tussen het begin van de 1e eeuw n.C tot het einde van de 4e eeuw n.C.* (Onuitgegeven licentiaatverhandeling, K.U.Leuven).

Mertens, J., 1949: *Een Romeinse kassei te Elewijt (Brab.)*, Archeologie 2.

Mertens, J., 1950: Een Romeinse kassei te Elewijt, *Eigen schoon en de Brabander* 33, 193-198.

Mertens, J., 1954: De Romeinse vicus te Elewijt. Verslag over de opgravingen van 1947-53, *Archaeologia Belgica* 19, Brussel.

Meylemans, E./I. In 't Ven/K. Cousserier, 2001: *Bodemkundige evaluatie van percelen te Elewijt* (19-02-2001).

Pauwels, D., 2008: *Kamperen op de vicus. Archeologisch onderzoek op een voormalige camping te Elewijt-Broekstraat*, Archeologie 2008: Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant.

Pauwels, D., in voorbereiding: *Intern rapport OE, Preventief archeologisch onderzoek in de Broekstraat te Elewijt (gem. Zemst, prov. Vlaams-Brabant)*.

Reyns N./ M. Derieuw/ J. Bruggeman, 2012: Archeologisch vooronderzoek Elewijt (Zemst) – Tervuursesteenweg, Bornem (*Rapporten All-Archeo bvba 087*).

4.2 Websites

Cartesius (2017)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2017)
<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2017)
<http://dov.vlaanderen.be>

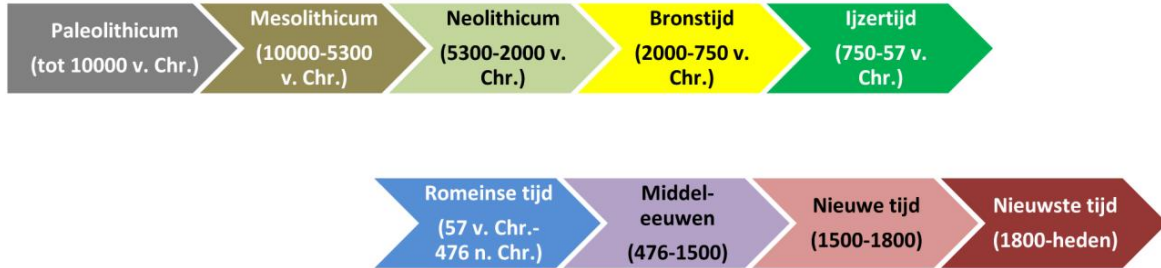
Gemeente Zemst (2017)
<http://www.zemst.be/nl/40/content/1066/historisch.html>

Geopunt Vlaanderen (2017)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2017)
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2017E201

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/06/2017
2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	06/06/2017
3	Bouwplan	Ontwerpplan	1:1	Digitaal	13/06/2017
4	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	07/06/2017
5	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	07/06/2017
6	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	07/06/2017
7	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	07/06/2017
8	Quartaargeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	07/06/2017
10	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	07/06/2017
11	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	07/06/2017
12	Historische kaart	Villaretkaart	1:1	Digitaal	07/06/2017
13	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	07/06/2017
14	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	07/06/2017
15	Topografische kaart	1932-1949	1:1	Digitaal	09/06/2017
16	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	09/06/2017

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2017E201

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Toestand terrein 2016	Digitaal	06/06/2017
F2	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	07/06/2017
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	07/06/2017